

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:
Kukkonen, H. 2018. Identiteetiksi ammatillinen opinto-ohjaaja. TAMK
Journal. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

DOI / URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/identiteetiksi-ammattillinen-opinto-ohjaaja/>

Identiteetiksi ammatillinen opinto-ohjaaja

TAMKin ammatillisen opinto-ohjaajankoulutuksen toteutuksessa on keskiössä identiteettityö. Selkeä identiteetti auttaa tunnistamaan omaa asemaa ja tehtävää koulutuksen, yhteiskunnan ja työelämän muuttuessa. Tässä artikkelissa kuvataan identiteettityön näkökulmasta opiskelijoiden matkaa ammatilliseksi opinto-ohjaajaksi. Opiskelijat tuottivat tutkimusaineiston kirjoittamalla kokemuksiaan ja havaintojaan siitä, miten omat käsitykset, ajattelu ja toiminta olivat muuttuneet koulutuksen aikana. Tulosten perusteella voi sanoa, että koulutuksen opetussuunnitelma ja toimintatavat olivat tarjonneet suuntaa ja sekä teoreettista että käytännöllistä perustaa monitasoiselle identiteettityölle, jossa käsitys itsestä ja omasta tehtävästä ammatillisena opinto-ohjaajana syveni ja laajentui.

Kirjoittaja: Harri Kukkonen

Ohjausasiantuntijuus ja identiteettityö

Ohjausasiantuntijuudessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenien aikana suuri muutos. Diagnosoivasta, paremmin tietävästä ja universaalista asiantuntijuudesta on siirrytty kulttuurista herkkyyttä, merkityksistä neuvottelua ja epävarmuutta korostavaan asiantuntijuuteen (Onnismaa 2003, 111). Rutiinit ja valmiit toimintamallit eivät riitä epävarmuutta ja ennakoimattomuutta tuottavassa maailmassa, vaan keskeiseksi muodostuu ihmisen toimintakykyisyys, hänen yksilölliset pystyvyysuskomuksensa, luottamus ja sitoutuminen sekä tietoisuus mahdollisuuksista ja tavoitteista (Savickas ym. 2009). Koulutuksessakaan ei riitä, että keskitytään vain tietojen lisääntymiseen ja työtehtävien opetteluun. Ne eivät vielä takaa taitavaa toimintaa, sillä ne eivät käynnistä sellaista muuttumisen prosessia, jota tarvitaan ammatillisessa kehittämisessä (Dall'Alba 2005).

Ammatilliseen opinto-ohjaajankoulutukseen pääseminen edellyttää opettajan pätevyyttä. Opettajan ammatillinen identiteetti tarkoittaa hänen elämänsä historiaansa perustuvaa käsitystä itsestä ammatillisena toimijana. Se sisältää opettajana olemista koskevat uskomukset, mielenkiinnon kohteet, arvot, tavoitteet, tulevaisuuden päämäärät sekä näkemykset siitä, mihin hän kokee kuuluvansa. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006; Vähäsantanen 2013.) Ammatillinen identiteetti toimii perustana opettajan tekemille tulkinnoille itsestään opettajana ja ohjaajana, erilaisten yhteisöjen jäsenenä sekä opettajaprofession edustajana (Kukkonen ym. 2014). Identiteettityön tukeminen liittyy toimintakyvyn kehittämiseen, ja se olisi otettava tietoiseksi toiminnan tavoitteeksi kaikessa koulutuksessa.

Opinto-ohjaajakoulutuksessa opiskelija joutuu arvioimaan uudelleen näitä käsityksiä, sillä opinto-ohjaajan toimenkuva ei ole sama kuin opettajan. Hän joutuu pohtimaan ohjaajuuden ja opettajuuden välistä suhdetta. Yleisen, kaikkeen ohjaustyöhön kuuluvan osaamisen lisäksi opinto-ohjaajalta vaaditaan erityisosaamista, johon kuuluu esimerkiksi opiskelijan tilanteen määrittely ja arviointi, opintojen ohjaaminen, ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaaminen ja henkilökohtainen ohjaus (Onnismaa 2007, 200–207). Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että olemassa olevasta opettajan identiteetistä pitäisi luopua. Opettajan identiteetti pikemminkin laajenee tai muovautuu uudelleen.

Tässä tutkimuksessa on lähtökohtana identiteetin monitasoisuus. Identiteettityö edellyttää suhteen luomista erilaisiin kulttuurisiin, yhteisöllisiin ja yksilöllisiin tekijöihin (Yrjänäinen &

Ropo 2013). Tuleva opinto-ohjaaja pääsee koulutuksen aikana pohtimaan kysymyksiä, jotka koskevat yleisesti opinto-ohjaajan työtä, tehtäviä, vastuita ja velvoitteita (kulttuurinen tai yhteiskunnallinen taso), yksilöiden ja ryhmien välisiä kommunikaatio- ja vuorovaikutusprosesseja (yhteisön taso) sekä omia sisäisiä tietämyksen rakentumisen prosessejaan (yksilötaso). Tavoitteena on, että opinto-ohjaajankoulutuksen aikana käsitys itsestä opinto-ohjaajana, työyhteisön jäsenenä sekä ohjauksen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen tehtävän toteuttajana laajenee ja syvenee.

Tutkimuksen toteuttaminen

Syksyllä 2016 aloittaneet opiskelijat (n=16) saivat toukokuussa 2017 seuraavan kirjoitustehtävän: Pohdi oman opinto-ohjaajan identiteettisi rakentumista opintojen aikana. Minkälaisia muutoksia olet havainnut ajattelussasi ja toiminnassasi? Aineistoa analysoitiin sen perusteella, minkälaisia positioita opiskelijat ottivat suhteessa opinto-ohjaajana olemiseen.

Identiteettikuvauksia itsestä ammatillisena opinto-ohjaajana

Opinto-ohjaajan sisäiset tietämyksen prosessit – refleктоiva kehittyjä

Identiteetin yksilölliseen tasoon kuuluu omien sisäisten tietämyksen prosessien rakentumisen tunnistaminen ja arviointi. Tämä näkyi ajattelun ja käsitysten muuttumisena, ymmärryksen syvenemisenä ja laajenemisenä sekä itseluottamuksen vahvistumisena.

- *Ymmärrys ohjauksesta ja sen merkityksestä on kasvanut. Ohjaus ei siis näyttäydy enää asiantuntijan hyvinä neuvoina vaan sillä on syvempi merkitys. Toinen muutos on se, että olen ruvennut miettimään opiskeluakin ”matkana”, joka on merkityksellisempi kuin tutkinto. Esa*

Käsitteet ohjaus ja asiantuntijuus ovat saaneet uusia merkityksiä ja auttavat positioimaan itseä eri tavalla kuin aiemmin. Myös opiskelun merkitys itselle muuttui ”matkan” aikana, sillä tutkinnon saamisen asemesta koulutus alkoi näkyä mahdollisuutena omalle kasvulle ja syvällisemmälle käsitykselle itsestä opinto-ohjaajana. Ohjaajan ammatillista hyvinvointia edesauttaa vakiintunut käsitys itsestä ammatillisena (Neswald-Potter, Blackburn & Noel 2013, 184).

Oman pedagogisen ajattelun muuttuminen ei jäänyt vain pohdintojen tasolle, vaan näkyi myös toiminnan muuttumisena aiempaa tietoisemmaksi ja tavoitesuuntautuneemmaksi.

- *Oma toimintani on strukturoidumpaa. Olen ottanut tietoisesti linjan että määrittelimme tavoitteen ja päämäärän sekä tarkistan että olemme ymmärtäneet asiat samalla tavoin. Ira*
- *Usko ja luottamus omaan osaamiseen ohjaajana on vahvistunut. Vahvistumista on tullut kun olen todennut käyttäneeni opinnoissa esiteltyjä ”työkaluja”, menetelmiä ja teoreettista viitekehystä. Syksyllä olin vielä epävarmempi luottamaan aiemmin hankittuun osaamiseeni. Mia*

Kokemus siitä, että teoreettinen tieto auttaa käytännön työssä ja työn hahmottamisessa oli antanut uutta pohjaa ammatillisuuden reflektoinnille ja rohkeutta antaa tilaa opiskelijan omalle näkökulmalle ja hänen päätöksenteolle.

Opinto-ohjaaja yhteisö(je)n jäsenenä – yhteisöllinen kehittäjä

Tärkeä osa opinto-ohjaajan työtä liittyy yksilöiden ja ryhmien välisiin kommunikaatio- ja vuorovaikutusprosesseihin. Nämä toimivat perustana identiteetin yhteisötasolle.

- *Minulla on aidosti jo työkaluja auttaa & ohjata opiskelijoita ja kehittää opintojen ohjausta oppilaitoksessamme. Olen myös edistynyt opon aseman ja tehtävien kirkastamisessa ja vakiinnuttamisessa. Olen ottanut vahvemmin roolia nimenomaan opona. Koen onnistumisen hetkiä, kun saan ohjattua opiskelijaa eteenpäin polullaan ja pidettyä opiskelijan puolia hallinnon hampaissa. Pia*

Opinto-ohjaajan roolin ja tehtävän selkeyttäminen oppilaitoksen muille ryhmille saattaa olla välttämätöntä kehittämistyön alkuvaiheessa. Ohjaajana toimimisen lisäksi opinto-ohjaajan rooliin yhdistyi myös opiskelijan puolustaminen, eräänlaisena asianajajana toimiminen, jonka tehtävä on ajaa opiskelijan etua myös oppilaitoksen sisällä jopa vastustaen tai kyseenalaistaen muiden työntekijäryhmiin kuuluvien toimintaa. Voi sanoa, että ohjauksen eettinen koodisto menee kollegiaalisuuden yli.

Hyvien ammatillisten yhteistyösuhteiden merkitys tulee esille verkostojen rakentamisessa. Neswald-Potter, Blackburn ja Noel (2013, 184) toteavat, että ohjaajan ammatillista hyvinvointia edesauttavat hyvät ihmissuhteet.

- *Tärkeä on ollut verkostojen tärkeyden huomaaminen. Olen myös aikaisemmin ollut ns yksinpuurtaja, mutta verkostoitumismatkani on avannut ymmärryksen, ettei kaikkea tarvitse itse tietää. Essi*

Jo koulutuksen aikana yhteisön jäsenenä toimimisen merkitys opinto-ohjaajan identiteetille saattaa olla tärkeää.

- *Kun en tee opon töitä, niin opon identiteetti ei ole oikein rakentunut. Ohjaajan identiteetti on kuitenkin kehittynyt. Huomaan, että arvioin itseni ohjauksellisia taitoja, kun olen ryhmäohjaajana hoitamassa/hoitanut jonkin tilanteen. Terttu*

Opinto-ohjaajan identiteetin rakentumista tukee toimiminen aidoissa opinto-ohjaajan työskentely-ympäristöissä. Vaikka opiskeluaikana ei toimisi oppilaitoksessa, on ohjausalan identiteetin muotoutuminen mahdollista. Näin identiteettityö ei kohdistu niinkään ammattinimikkeeseen, vaan laajemmin ammattialaan, yleensä ohjauksen ammattilaiseksi kasvamiseen. Kannattaisiko opinto-ohjaajan ammatti-identiteetin asemesta puhua ohjausalan osaamisidentiteetistä?

Opinto-ohjaaja profession edustajana – rakenteisiin vaikuttaja

Opinto-ohjaajan toiminta ei perustu vain yksilöllisiin valintoihin, vaan hän on myös profession edustaja ja häneen kohdistuu tiettyjä työtä, tehtäviä ja vastuita koskevia vaateita.

- *Olen kiinnostuneempi kaikkeen opon työhön liittyvistä asioista ja etsin syvempää tietoa ja osaamista. Liisa*

Käsitys itsestä profession edustajana ikään kuin velvoittaa toimimaan eri tavalla kuin aiemmin. Omaa perspektiiviä voi laajentaa hankkimalla koko ajan tietoa opinto-ohjaajan työstä ja pyrkimällä tunnistamaan, minkälaista osaamista opinto-ohjaajuus edellyttää.

- *Se on vaikuttamista yhteiskuntarakenteisiin alueellisella, paikallisella ja valtakunnallisella tasolla, jotta e.m. kehitys ja yhteiskunnallinen kehitys turvattaisiin.*
Nelli

Opinto-ohjaajan identiteetin yhteiskunnalliseen tasoon kuuluu myös asioihin vaikuttaminen. Hän pyrkii ottamaan kantaa sellaisiin rakenteellisiin tekijöihin, jotka suuntaavat ja raamittavat hänen omaa toimintaansa, omien yhteisöjensä tavoitteita ja loppujen lopuksi mahdollisuuksia tukea opiskelijaa.

Pohdinta

Opinto-ohjaajan ammatillista kehittymistä voi kuvata neljän ulottuvuuden avulla: opinto-ohjaajan roolin ymmärtäminen, työhön sitoutuminen, kompetenssien tarpeellisuuden ymmärtäminen ja ammatillisen yhteisöllisyyden ymmärtäminen (Henderson, Cook, Libby & Zambrano 2007). Nämä kaikki näkyvät opinto-ohjaajaopiskelijoiden kirjoituksissa. Tulosten perusteella voi sanoa, että TAMKin ammatillisen opinto-ohjaajankoulutuksen opetussuunnitelma ja työskentelymuodot ovat olleet sellaisia, että ne kannustavat opiskelijoita reflektiiviseen otteeseen, mikä on auttanut identiteettityössä ja oman ammatillisuuden sanallistamisessa.

Identiteetti ei ole koko ajan samana pysyvä, koulutuksessa saatu kokonaisuus. Ammatillisen opinto-ohjaajan identiteetti ja ammattitaito on syytä ymmärtää jatkuvasti muotoutuvaksi, uudelleen rakentuvaksi ja muokkautuvaksi kehittymisen prosessiksi, joka jatkuu koko ammattiuran ajan. Koulutuksella on kuitenkin keskeinen merkitys sille, minkälaisia aineksia tämän prosessin ylläpitämiseksi saadaan. Ropo (2015, 29) toteaa, että identiteettityön tukeminen liittyy toimintakyvyn kehittämiseen. Se olisikin syytä ottaa tietoiseksi toiminnan tavoitteeksi kaikessa koulutuksessa.

Lähteet

Dall'Alba, G. 2005. Improving Teaching: Enhancing Ways of Being University Teachers. *Higher Education Research & Development* 24(4), 361–372.

Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja*. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Vantaa, 26-49.

Henderson, P., Cook, K., Libby, M. & Zambrano, E. 2007. "Today I Feel Like a Professional School Counsellor!" *Guidance and Counselling* 21(3), 128-142.

Kukkonen, H., Tapani, A., Ilola, H., Joensuu, M. & Ropo, E. 2014. Opettajaidentiteetin rakentuminen ammatillisessa opettajankoulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 2/2014. Ammatillisen koulutuksen vaikuttavuus. Helsinki: OKKA-säätiö. 28–48.

Neswald-Potter, R. E., Blackburn, S. A. & Noel, J. J. 2013. Revealing the Power of Practitioner Relationships: An Action-driven Inquiry of Counsellor Wellness. *Journal of Humanistic Counselling* 52(2), 177-190.

Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 91.

Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö: Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus.

Ropo, E. 2015. Identiteetti tutkimuskohteena. Teoksessa Ropo, E., Sormunen, E. & Heinström, J. (toim.) Identiteetistä informaationlukutaitoon. Tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija. Tampere: Tampere University Press. 26-47.

Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J-P., Duarte, M. E., Guichard, J., Soresi, S., Van Esbroeck, R. & van Vianen, A. E. M. 2009. "Life Designing: a Paradigm for Career Construction in the 21st Century." *Journal of Vocational Behavior* 75(3), 239–250.

Vähäsantanen, K. 2013. Vocational Teachers' Professional Agency in the Stream of Change. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 460. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Yrjänäinen, S. & Ropo, E. 2013. Narratiivisesta opetuksesta narratiiviseen oppimiseen. Teoksessa Ropo E & Huttunen, M (toim.) Puheenvuoroja narratiivisuudesta opetuksessa ja oppimisessa. Tampere: Tampere University Press. 17-46.

Kirjoittaja

Harri Kukkonen, yliopettaja, Ammattipedagoginen TKI, TAMK, harri.kukkonen@tamk.fi

Asiantuntijuusalueet: opetussuunnitelmatyö, korkeakoulupedagogiikka, ohjaaminen ja mentorointi, osaamisperustaisuus